

หลักภาษาและการใช้ภาษาไทย ๔

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

นางจรรยาวรรณ ศรีฉายา

ศศ.บ. (ภาษาไทย) เกียรตินิยม,
ศศ.ม. (ภาษาไทย)

ผู้ตรวจ

ผศ.ณัฏฐา วิพลชัย

กศ.บ. (ภาษาไทย) เกียรตินิยม,
ศศ.ม. (จารึกภาษาไทย)

ดร.ทรงภพ ชุมนทรุส

ศศ.บ. (ภาษาไทย), ศศ.ม. (ภาษาไทย),
ศศ.ด. (ภาษาไทย)

พ.ท. ชายชาญ ช่างสุวรรณ

อ.บ. (ภาษาไทย),
ศษ.ม. (หลักสูตรและวิธีการสอนภาษาไทย)

บรรณาธิการ

นายพิชชรร ปะทะวัง

ศศ.บ. (ภาษาไทย) เกียรตินิยม,
ศศ.ม. (ภาษาไทย)

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๔

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-616-07-2204-4

บริษัท คูรูมีเดีย จำกัด
KURU MEDIA CO., LTD.

จัดพิมพ์โดย บริษัท คูรูมีเดีย จำกัด

๘๗/๑๒๙ ถนนเทศบาลสงเคราะห์ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ๑๐๙๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๙๕๔ ๔๘๑๘ โทรสาร ๐ ๒๕๘๐ ๒๙๒๓

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์เป็นของบริษัท คูรูมีเดีย จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย **หลักภาษาและการใช้ภาษาไทย ๔** ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เรียบเรียงตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

เนื้อหาของหนังสือเรียนเล่มนี้แบ่งออกเป็น ๑๓ หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย ธรรมชาติของภาษา เสียงในภาษาไทย คำ การยืมคำภาษาต่างประเทศมาใช้ในภาษาไทย การอ่านออกเสียงคำ การอ่านพินิจสาร การเขียนย่อความ และการเขียนบันทึกความรู้ การเขียนเรียงความและการเขียนจดหมายส่วนตัว การเขียนโครงงาน การเขียนรายงานเชิงวิชาการ และการเขียนอ้างอิง การพูดแสดงความคิดเห็นจากเรื่องที่ฟังและดู การพูดตามโอกาส การสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต และการแต่งโคลงสี่สุภาพ

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย **หลักภาษาและการใช้ภาษาไทย ๔** ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เล่มนี้ จะอำนวยประโยชน์ต่อผู้สอนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ และบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

ฝ่ายวิชาการ บริษัท กรุมิมีเดีย จำกัด

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑	ธรรมชาติของภาษา	๑
	❖ ความหมายของภาษา	๒
	❖ ธรรมชาติที่สำคัญของภาษา	๓
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒	เสียงในภาษาไทย	๗
	❖ เสียงที่เป็นส่วนประกอบของพยางค์	๘
	❖ เสียงหนักเบา	๑๒
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓	คำ	๑๕
	❖ ความหมายของคำ	๑๖
	❖ ชนิดและหน้าที่ของคำ	๑๙
	❖ การใช้คำ	๒๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔	การยืมคำภาษาต่างประเทศมาใช้ในภาษาไทย	๒๓
	❖ สาเหตุของการยืมคำภาษาต่างประเทศในภาษาไทย	๒๔
	❖ คำยืมภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย	๒๖
	❖ คำยืมภาษาเขมรในภาษาไทย	๒๗
	❖ คำยืมภาษาจีนในภาษาไทย	๒๘
	❖ คำยืมภาษาอังกฤษในภาษาไทย	๒๙
	❖ อิทธิพลภาษาต่างประเทศที่มีต่อภาษาไทย	๓๐
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕	การอ่านออกเสียงคำ	๓๓
	❖ การออกเสียงสระโอะ สระออ	๓๔
	❖ การออกเสียงพยัญชนะ ฑ ทร	๓๖
	❖ การออกเสียงคำที่มี รร	๓๘
	❖ การออกเสียงคำที่มี ฤ	๓๙
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖	การอ่านพินิจสาร	๔๒
	❖ ความสำคัญของการอ่านพินิจสาร	๔๓
	❖ การอ่านจับใจความ	๔๓
	❖ การอ่านวิเคราะห์	๔๔
	❖ การอ่านตีความ	๔๕
	❖ การอ่านประเมินค่า	๔๗
	❖ มารยาทในการอ่าน	๔๘

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗	การเขียนย่อความและการเขียนบันทึกความรู้	๕๐
	❖ การเขียนย่อความ	๕๑
	❖ การเขียนบันทึกความรู้	๕๖
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘	การเขียนเรียงความและการเขียนจดหมายส่วนตัว	๖๐
	❖ การเขียนเรียงความ	๖๑
	❖ การเขียนจดหมายส่วนตัว	๖๖
	❖ มารยาทในการเขียน	๗๑
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๙	การเขียนโครงงาน การเขียนรายงานเชิงวิชาการ และการเขียนอ้างอิง	๗๓
	❖ การเขียนโครงงาน	๗๔
	❖ การเขียนรายงานเชิงวิชาการ	๗๘
	❖ การเขียนอ้างอิง	๘๒
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๐	การพูดแสดงความคิดเห็นจากเรื่องที่ฟังและดู	๘๙
	❖ การพูดแสดงความคิดเห็นจากเรื่องที่ฟังและดู	๙๐
	❖ มารยาทในการพูด	๙๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๑	การพูดตามโอกาส	๙๔
	❖ องค์ประกอบของการพูดในโอกาสต่างๆ	๙๕
	❖ การพูดในโอกาสต่างๆ	๙๖
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๒	การสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต	๑๐๓
	❖ องค์ประกอบของการสื่อสาร	๑๐๔
	❖ การสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต	๑๐๕
	❖ การใช้ภาษาในการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต	๑๐๗
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๓	การแต่งโคลงสี่สุภาพ	๑๑๐
	❖ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับโคลง	๑๑๑
	❖ ข้อบังคับและแผนผังฉันทลักษณ์ของโคลงสี่สุภาพ	๑๑๒
	❖ การอ่านโคลงสี่สุภาพ	๑๑๖
	บรรณานุกรม	๑๑๘

ความหมายของภาษา

พจนานุกรม ศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป) ฉบับราชบัณฑิตยสภา ได้อธิบายความหมายของคำ “ภาษา” ไว้ ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑ ระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้สื่อสาร ประกอบด้วย ๒ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ไม่มีความหมาย และส่วนที่มีความหมาย ส่วนที่ไม่มีความหมาย ได้แก่ เสียง ซึ่งมีจำนวนจำกัดและประกอบกันเป็นส่วนที่มีความหมายซึ่งมีจำนวนไม่รู้จัก ได้แก่ หน่วยต่างๆ ในภาษา เช่น คำ วลี และประโยค โดยทั่วไปนักภาษาศาสตร์ มักถือว่าภาษามี ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ เสียง ไวยากรณ์ และความหมาย ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม จึงมีคุณสมบัติเหมือนวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น ความเป็นระบบ เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และสามารถถ่ายทอดจากรุ่นอายุหนึ่งไปสู่อีกรุ่นอายุหนึ่งได้ อย่างไรก็ตาม ภาษาก็ต่างจากวัฒนธรรมอื่นๆ เพราะมีความเป็นนามธรรมมากที่สุด และเป็นสิ่งที่แยกมนุษย์ให้ต่างจากสัตว์ได้ดีที่สุด เพราะเชื่อกันว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมความสามารถในสมองที่ทำให้เรียนรู้ภาษาใดๆ ก็ได้ แต่สัตว์ไม่มีความสามารถดังกล่าวนี้ (ในความหมายนี้ภาษาเป็นสิ่งสากล และเป็นสมบัติของมนุษย์โดยทั่วไป ไม่เฉพาะเจาะจงว่าเป็นของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง)

๒ ระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารในสังคมใดสังคมหนึ่ง โดยไม่มีหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้างขึ้น บางคนเรียกว่า ภาษาธรรมชาติ (natural language) เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาไทย ภาษามาลาย ภาษาญี่ปุ่น

จากความหมายข้างต้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ภาษา คือ ระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารประกอบด้วยเสียงและความหมาย ภาษาสามารถถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านการเรียนรู้ และมนุษย์เท่านั้นที่มีภาษา

ธรรมชาติที่สำคัญของภาษา

ธรรมชาติของภาษาโดยทั่วไปมีหลายลักษณะ แต่จะกล่าวถึงเฉพาะลักษณะที่สำคัญ ๔ ลักษณะ ซึ่งเห็นได้อย่างเด่นชัดในภาษาไทย ดังนี้

๑ ภาษาประกอบด้วยหน่วยในภาษา

หน่วยในภาษา หรือส่วนประกอบของภาษา เป็นลักษณะพื้นฐานของภาษาโดยทั่วไป และมี “หน่วยเสียง” เป็นหน่วยในภาษาที่เล็กที่สุด

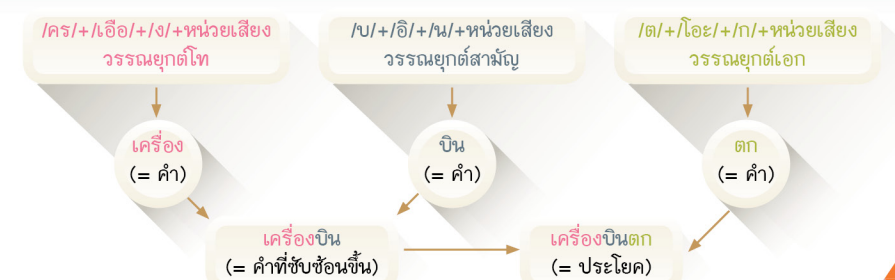
หน่วยเสียง คือ หน่วยที่สมมุติขึ้นเพื่อแทนเสียงที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน มีลักษณะทางเสียงเหมือนกัน เป็นเสียงที่สำคัญของระบบเสียงในแต่ละภาษาซึ่งจะทำให้คำมีความหมายแตกต่างกันในระบบเสียงของภาษาไทย มีหน่วยเสียง ๓ ชนิดหลัก ได้แก่ หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ และหน่วยเสียงวรรณยุกต์

ตัวอย่างหน่วยเสียง

- ♦ หน่วยเสียงพยัญชนะ /ฮ/ รูปพยัญชนะที่มีเสียงอยู่ในกลุ่มหน่วยเสียง /ฮ/ คือ ห, ฮ
- ♦ หน่วยเสียงสระ /เออ/ รูปสระที่มีเสียงอยู่ในกลุ่มหน่วยเสียง /เออ/ คือ เอ-อ, เ-ิ, เ-

เมื่อนำหน่วยเสียงเหล่านี้มาประกอบเข้ากัน ก็จะกลายเป็น “พยางค์” หรือ “คำ” ซึ่งเป็นหน่วยในภาษาที่ใหญ่ขึ้น และหากนำคำต่างๆ มาประกอบเข้ากันก็จะกลายเป็นคำที่ซับซ้อนหรือเป็นประโยคตามลำดับ

ตัวอย่าง

หลักภาษาและการใช้ภาษาไทย ๔

เสียงของคำในภาษาส่วนใหญ่ไม่สัมพันธ์กับความหมาย

ความหมายของคำ โดยทั่วไปเกิดจากการสมมุติว่าให้ “คำนี้แทนสิ่งนั้น” หรือ “คำนั้นใช้เรียกสิ่งนั้น” ด้วยเหตุนี้เสียงของคำในภาษาส่วนใหญ่จึงไม่สัมพันธ์กับความหมาย

อย่างไรก็ดี ในบางภาษา สังเกตได้ว่ามีคำที่มีความหมายทำนองเดียวกันหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ใช้เสียงบางเสียงร่วมกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของเสียงที่มีต่อความหมายของคำด้วย เช่น ในภาษาไทย คำที่ประสมด้วยเสียงสระ /เอ/ มักมีความหมายแสดงสภาพไม่ตรง เช่น เก เข เจ เข เป้ เย้ รวนเร เท คำที่ประสมด้วยเสียงพยัญชนะต้น /ง/ มักมีความหมายแสดงสภาพงอหรือไม่ตรง เช่น ง่วง งุ่ม งัง หักง จ้ำ คำเลียนเสียงที่ประสมด้วยเสียงวรรณยุกต์สามัญ มักสื่อถึงเสียงที่กังวาน ไม่แหลมสูง เช่น ตึง บึง หรือคำเลียนเสียงที่ประสมด้วยเสียงวรรณยุกต์ตรี มักสื่อถึงเสียงที่แหลมสูง เช่น กรีด แก้ว ฮีๆ ฯลฯ

ภาษาใช้สื่อสารได้ตามเจตนา

มนุษย์สามารถแสดงเจตนาผ่านเครื่องมือที่หลากหลาย ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่มนุษย์ใช้สื่อเจตนาต่างๆ สำหรับภาษาไทยที่ใช้สื่อเจตนา อาจแสดงออกด้วยคำเพียงคำเดียว เช่น “ไม่” แสดงเจตนาปฏิเสธ “หยุด” แสดงเจตนาสั่ง หรือแสดงออกผ่านประโยค เช่น

ประโยคที่แสดงเจตนาบอกเล่า

- ◆ พรุ่งนี้โรงเรียนจะเปิดภาคเรียนแล้ว
- ◆ บริเวณน้ำตกไทรโยคเป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การพักผ่อน
- ◆ ไม่มีใครในโลกที่ไม่เคยพบความทุกข์

ประโยคที่แสดงเจตนาถาม

- ◆ เมื่อวานเธอไปหาหมอที่ไหน
- ◆ จริงหรือที่คุณเคยทำงานอยู่ที่นั่น
- ◆ มีใครยังไม่ได้รับเอกสารประกอบการสัมมนาบ้างคะ

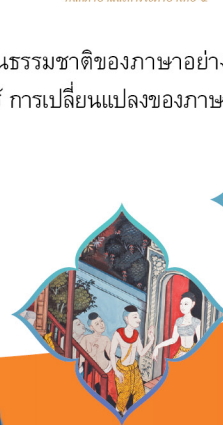
ประโยคที่แสดงเจตนาสั่ง

- ◆ จงตอบคำถามต่อไปนี่
- ◆ ช่วยน้องถือของหน่อยซิ
- ◆ อย่าลืมปิดไฟนะ

ภาษามีการเปลี่ยนแปลง

“การเปลี่ยนแปลง” เป็นธรรมชาติของภาษาอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาษานั้นยังมีผู้ใช้ การเปลี่ยนแปลงของภาษาไทยสามารถจำแนกเป็น ๓ ด้าน ดังนี้

๑

การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง

การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเสียง เช่น การที่เสียงหนึ่งออกเสียงอย่างหนึ่ง เมื่อเวลาผ่านไปออกเสียงอีกอย่างหนึ่ง ยกตัวอย่างเสียง ญ เดิมเป็นคนละเสียงกับเสียง ย แต่เมื่อเวลาผ่านไป ออกเสียงเหมือนกับเสียง ย หรือการมีเสียงเพิ่มในภาษา เช่น มีเสียงพยัญชนะควบกล้ำ “พร” ในคำว่า ฟรี ฟรีกโทส ฯลฯ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากคำยืมภาษาอังกฤษไม่มีในระบบเสียงภาษาไทยแต่เดิม

๒

การเปลี่ยนแปลงด้านคำ

การเปลี่ยนแปลงด้านคำ คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับรูป ความหมาย หรือทั้งรูปและความหมายของคำ เช่น คำบางคำมีความหมายต่างจากเดิม เช่นคำว่า “พิสดาร” เดิมหมายถึง กว้างขวางหรือละเอียดลออ แต่ปัจจุบันมักหมายถึง แปลกพิลึก (แปลกผิดปกติ) หรือคำบางคำปัจจุบันเลิกใช้ เช่นคำว่า หลวก (ฉลาด) ลิน (ตัด) ฯลฯ ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงด้านคำยังรวมถึงการมีคำใหม่เพิ่มเข้ามาในภาษาไทย เช่น คำที่ยืมมาจากภาษาต่างประเทศ

๓

การเปลี่ยนแปลงด้านไวยากรณ์

การเปลี่ยนแปลงด้านไวยากรณ์ คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับไวยากรณ์ เช่น การเปลี่ยนแปลงชนิดของคำ เช่น ในสมัยสุโขทัยและอยุธยา ไม่มีการเติมคำว่า “การ” หน้าคำกริยา (การวิ่ง การพักผ่อน ฯลฯ) เพื่อเปลี่ยนเป็นคำนาม แต่ปัจจุบันพบจำนวนมาก หรือคำว่า “สู่” ในอดีตใช้เป็นคำกริยาเท่านั้น เช่น “ไปมาหาสู่” แต่ปัจจุบันใช้เป็นคำบุพบทด้วย เช่น “คืนสู่เหย้า”

หลักภาษาและการใช้ภาษาไทย ๕

สรุปสาระสำคัญ

ภาษา เป็นระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สมมุติขึ้นเพื่อใช้ในการสื่อสารระหว่างกัน ประกอบด้วยเสียงและความหมาย สามารถถ่ายทอดผ่านการเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ธรรมชาติที่สำคัญของภาษา ได้แก่ ภาษาประกอบด้วยหน่วยในภาษา เสียงของคำในภาษาส่วนใหญ่ไม่สัมพันธ์กับความหมาย ภาษาใช้สื่อสารได้ตามเจตนา และภาษามีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นธรรมชาติที่พบได้ในภาษาโดยทั่วไปรวมถึงภาษาไทย

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้

๑. ครูจัดกิจกรรม “เสียงกับความหมาย” โดยให้นักเรียนแบ่งกลุ่มรวบรวมคำในภาษาไทยที่ใช้เสียงบางเสียงร่วมกันและมีความหมายทำนองเดียวกันหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกันให้ได้มากที่สุด แล้วนำเสนอหน้าชั้นเรียน
๒. ให้นักเรียนแต่งประโยคตามเจตนาดังต่อไปนี้ อย่างละ ๕ ประโยค
 ๑. ประโยคที่แสดงเจตนาบอกเล่า
 ๒. ประโยคที่แสดงเจตนาถาม
 ๓. ประโยคที่แสดงเจตนาสั่ง
๓. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มเลือกเพลงที่ชอบมา ๑ เพลง จากนั้นยกตัวอย่าง คำ คำที่ซ้ำซ้อน และประโยค ที่ปรากฏในเนื้อเพลงมาอย่างละ ๕ ตัวอย่าง แล้วบันทึกลงในกระดาษแผ่นใหญ่พร้อมนำเสนอหน้าชั้นเรียน
๔. ให้นักเรียนหาบทสนทนาในสื่อออนไลน์มา ๑ ตัวอย่าง จากนั้นวิเคราะห์ว่ามีการใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงด้านเสียง คำ หรือไวยากรณ์หรือไม่ อย่างไร
๕. ให้นักเรียนสรุปความหมายของภาษาเป็นแผนภาพความคิดพร้อมตกแต่งให้สวยงาม

หน่วยการเรียนรู้ที่

๒

เสียงในภาษาไทย

สาระที่ ๔ หลักการใช้ภาษาไทย

มาตรฐาน ท ๔.๑ เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทยให้เป็นสมบัติของชาติ

ตัวชี้วัด อธิบายธรรมชาติของภาษา พลังของภาษา และลักษณะของภาษา (ท ๔.๑ ม.๔-๖/๑)

แนวคิด

เสียงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของพยางค์ เสียงที่เป็นส่วนประกอบของพยางค์ในภาษาไทย ประกอบด้วย เสียงพยัญชนะ เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์ นอกจากนี้ในภาษาไทยยังปรากฏเสียงหนักเบาซึ่งเป็นเสียงที่สัมพันธ์กับลักษณะของพยางค์และธรรมชาติในการออกเสียงขณะสื่อสาร

สาระการเรียนรู้

๑ เสียงที่เป็นส่วนประกอบของพยางค์

๒ เสียงหนักเบา

